

X.

EINAR SMØRBAK. (ENARUS).

1255—1263.

Kong Sverre havde i sin Tid udnævnt en Mand af ringe Herkomst, Gunnar Grjonbak, til Lagmand i Thrøndelagen. Han var endnu i dette Embede 1223, da han optraadte ved Mødet i Bergen og selv kaldte sig en Kotkarls Søn. Ifølge de islandske Annaler er han død 1232.

Gunnar Grjonbak havde en Søn, Einar Smørbak,¹⁾ der første Gang nævnes i 1240, da han gav den unge Haakon Kongenavn paa Ørething. Han kan da ikke have været nogen ganske ung Mand, og det er heller ikke rimeligt, at man til den Function skulde have valgt en Geistlig. I 1248 synes han at have været i Kongens Tjeneste, da han var en af dennes Sendemænd fra Kongehelle til Birger Jarl i Sverige. Naar han er bleven Chorsbroder i Nidaros, hvad han ifølge et Pavebrev af 1255 maa have været, kan ikke siges. I 1253 opregnes hele femten Chorsbrødre i Nidaros,²⁾ men mellem disse forekommer ikke Einar.

Da Sørle døde, opholdt Einar sig i Paris. Man har almindelig meent, at han studerede der, men dette siges intetsteds udtrykkeligt. Betænker man, at en Mand, der allerede i 1240 egnede sig til at give Kongenavn, nu femten Aar efter den Tid maa have havt sin Ungdom

¹⁾ Disse Tilnavne skulle aabenbart udtrykke en Modsætning mellem Fader og Søn og have vel været humoristiske Betegnelser af én eller anden Egenhed hos dem, som nu ikke lader sig paavise.

²⁾ Dipl. Norv. III. No. 4.

temmelig langt bag sig, forekommer det mig rimeligere at antage, at han kun har befundet sig i Paris paa Gjennemreise, og at hans Færd har havt en anden, nu ubekjendt Foranledning. Vist er det imidlertid, at han i Paris modtog Budskabet om, at Chorsbrødrene havde valgt ham til Erkebiskop (1254). Dette overbragtes ham ved to Chorsbrødre, der begge kaldes Magistre og derfor vel tidligere have gjestet Paris. Deres Navne vare Mag. Ottar, der i 1253 kaldes med den usædvanlige og derefter forsvindende Titel Erkeprest og derfor indtager den første Plads foran de fjorten Colleger i Capitlet, og Mag. Haakon.

Som Sagaen udtrykkelig fremhæver, havde Chorsbrødrene foretaget Valget uden derom at underrette Kongen, endsige at begjære hans Samtykke, et paafaldende og dristigt Brud paa hævdet Sædvane, om end ikke paa udtrykkelige Lovbestemmelser. Det forekommer mig ikke umuligt, at deres Mod er voxet ved en Pavebulle, som kort i Forveien var kommen til Landet. Vi erindre, at Capitlet i Hamar et Aar i Forveien havde postuleret en Mand, hvem Paven ikke antog. Dette har det gjort Kongen uadspurgt. Men skjønt Paven altsaa ikke opfyldte deres Ønske i Henseende til Personen, udstedte han dog (2 Jan. 1254) en Bulle, der bød, at den nye Biskop af Hamar skulde anvende Kirkens Straffe mod Enhver, Kongen dog undtagen, som vilde lade dem lide, fordi de havde tilsidesat denne.¹⁾

Einar drog fra Paris lige til Paven, uden, som det lader, saameget som skriftlig at henvende sig til Kong Haakon. Curien befandt sig ved den Tid ikke i Rom, men i Neapel, hvor Pave Innocents IV døde ved denne Tid (13 Dec. 1254) og efterfulgtes tolv Dage efter af Alexander IV. Denne godkjendte Einars Valg og meddelte ham, der nu altsaa var indviet, de sædvanlige Følgeskrivelser til Capitlet, Stiftsstadens, Stiftets, Suffraganbisperne og Kongen, daterede Neapel 12 Marts 1255.²⁾ Erkebiskoppens allerede ovenfor omtalte Ret til *subsidium pallii* hos de øvrige Bisper fik ny Bekræftelse. Endvidere fik han udvirket et Pavebrev om, at Forhandlingerne angaaende Erkebiskop Eysteins Canonisation skulde gjenoptages, idet Paven opnævnte Commissarier, der skulde undersøge Sagen og optage Vidnesbyrd om hans Mirakler.³⁾

¹⁾ Dipl. Norv. I. No. 50.

²⁾ Sammesteds No. 53.

³⁾ Dipl. Norv. VI. No. 3.

Noget, der umuligt har kunnet være Kong Haakon kjært, men som derfor bliver saa meget mere betegnende for Einars Standpunkt ligeoverfor denne. Ogsaa Forgjængeren Sørles Gave til Capitlet bekræftedes.¹⁾ Da ogsaa Brevet herom udstedtes under Einars Ophold ved Curien, kan han umulig have været uvidende derom, men udvirket dette Brev har han dog vist ikke, som vi senere skulle erfare. Man skulde derfor formode, at en af de to ovennævnte Chorsbrødre eller begge have fulgt ham til Pavehoffet og der udvirket denne Bulle.

Derefter drog den nye Erkebiskop til Norge, hvor han kom i Land ved Øen Alden i Søndfjord. Men han opsøgte ikke Kongen og drog lige til sin Stol i Nidaros. Selvfølgelig optog ikke Haakon dette vel, og da Einar fik dette at høre, reiste han dog omsider til Kongen i Bergen og blev „vel modtagen.“ Han foreslog nu Kongen at træffe Bestemmelse om sine to gjenlevende Sønners fremtidige Stilling i Norge. Selv havde han, som vi vide, i sin Tid givet den ældre af disse, den unge Haakon, Kongenavn under kritiske Forhold, og siden havde han „lagt den største Kjærlighed paa ham.“ Kongen selv, der yndede den yngre Søn, Magnus, idetmindste ligesaameget som den ældre, var stemt for at begge skulde blive Konger, Erkebiskoppen vilde herimod have Magnus affunden med Hertugtittel og en mindre Deel af Riget. Der toges dog ingen Bestemmelse dengang (1255), og Erkebispnen skiltes i „største Venskab“ fra Kongen.

I 1257 lod Kong Haakon paa Grund af det ufredelige Forhold, hvori han var kommen til Kong Christopher I af Danmark udbyde Leding og bød Einar og de øvrige Biskopper at følge med, hvilket skede. Den unge Kong Haakon døde ved denne Tid. Det blev derfor besluttet, at Magnus, nu eneste gjenlevende af den aldrende Konges Sønner, skulde faa Kongenavn, og dette skeede ogsaa paa Ekerøerne, hvor Erkebispnen gav ham Kongenavnet og ved den Leilighed fik et stort Langskib til Gave. Ligesaa ivrig som Einar før havde været i at indynde sig hos den afdøde Kongesøn, ligesaa meget lagde han nu an paa at vinde Magnus. Derefter gik Toget til Kjøbenhavn, hvor Fredsforhandlinger begyndte. Her havde Einar Anledning til at see sin bekjendte danske Collega, den urolige Erkebiskop Jacob Erlandsen

¹⁾ Sammesteds III. No. 5.

af Lund, men medens denne helst havde ønsket Ufred, bestræbte Einar sig af al Magt for at faa Striden bilagt, hvilket ogsaa lykkedes. Den følgende Vinter tilbragte baade Kong Haakon og Einar i Nidaros, men der opstod nu Uvenskab mellem dem, uden at Sagaen angiver Grunden. Einar ledsagede ikke Kongen paa hans Tog for at møde Birger Jarl 1258, og han og Kongen saaes neppe heller i det følgende Aar.

Men saa indtraf en Begivenhed, som fremkaldte en endnu større Spænding mellem dem, end nogensinde tidligere. Hamars Bispestol blev igjen ledig. Chorsbrødrene kunde ikke blive enige om det nye Valg, og Tiden gik hen ud over de tre bestemte Maaneder. Nu havde Capitlet for denne Gang tabt sin Valgret, og denne var (*jure devolutionis*) gaaet over til Erkebiskoppen. Einar overlod dem vel igjen Valget, men dette var kun en formel Høflighed, thi han udpegede dem samtidig en Chorsbroder ved Navn Lodin, og denne Candidat „var ikke Kongens Ven“. I 1260 reiste saa Kongen til Nidaros og var meget vred. Han vilde ikke engang modtage Hjælp fra Erkebispnen til at faa sit Skib, der var kommet paa Grund ved Øren, flot igjen. Da Kongen kom ind i Byen, lod Erkebispnen ham dog møde efter Sædvane med en Procession og kyssede ham. Lodin gik ved Einars Side og kyssede ligeledes Kongen, „dog ei meget hjerteligt“. Erkebispnen vilde fremdeles holde paa Lodin, men Kongen svarede ikke alene Nei, men appellerede endog til Einars store Forbitrelse Sagen til Paven. Efterat den unge Kong Magnus var gaaet mellem dem, trak omsider Lodin sig frivillig tilbage, og Kongen fik en af sine egne Klerke, en forhenværende Archidiacon paa Hjaltland Gillebert (formodentlig en Udlænding) frem. I Sagaen berettes, at Sagen virkelig allerede var kommen til Paven, og at Gillebert drog til denne, men noget Pavebrev i den Anledning er ikke forefundet.

Ved dette Kongebesøg i Nidaros var det, at den vigtige Forandring i Norges Statsret gjennemførtes, hvorefter Kongedømmet for Fremtiden blev erklæret udeleligt. Ægte Fødsel var, som vi vide, allerede tidligere gjort til Betingelse for at bestige Thronen, dog saa at ogsaa en uægte Kongesøn kunde blive Konge, naar ægtefødte Arvinger ikke vare til.

I 1261 mødte Erkebiskoppen begge Kongerne paa Ringsaker og fulgte dem ned til Gautelven til et der berammet Møde med Birger Jarl, fra hvilket dog denne udeblev. Derefter ledsagede Einar Kon-

gerne lige til Bergen, altid dog saa, at han ivrig holdt sig til Magnus, med hvem han reiste paa samme Skib og holdt fælles Bord. I September holdtes saa i Bergen Kong Magnus's Bryllup med Ingeborg, Kong Eriks Datter fra Danmark, hvem Biskop Haakon af Oslo som Formand for et Gesandtskab havde hentet eller snarere bortført til Norge. Vielsen fandt Sted med overordentlig Høitidelighed den 11 Sept. og udførtes naturligvis af Einar. Tre Dage efter kronede han saa det unge Par, den første Kroning af en Dronning i Norge. Magnus drog saa til sine Forleninger ved Stavanger, og Erkebispens sagde ham mange smukke Ord ved Afskeden.

Det var ikke alene med Kongen, at Einar flere Gange kom i mindre god Forstaaelse. Ogsaa med sine Chorsbrødre kom han i Strid. Skjønt Sørles oftere omtalte Gave under Einars eget Ophold ved Curien, som vi hørte, havde faaet pavelig Bekræftelse, fratog han dog Capitlet denne Gave.

I den senere Del af Kong Haakons Tid, enten under Erkebiskop Sigurd eller Einar, eller maaske under dem begge, udvidedes Erkestiftet derved, at Christendommen idetmindste i ydre Henseende indførtes i nogle hidtil hedenske Districter Nord for Haalogaland. De nærmere Omstændigheder ere desværre ubekjendte. Denne Sag staar rimeligvis i Forbindelse med de gjentagne Løfter om at tage Korset og kjæmpe mod de Vantro i det hellige Land, som Kong Haakon havde gjort, men neppe alvorligen tænkt paa at indfrie. Omsider havde han dog faaet den Indrømmelse af Paven (1241), at en Kamp mod Hedningerne i Norges umiddelbare Nærhed skulde regnes lige med et Korstog til Palæstina. At der nu virkelig er anvendt Vaabenmagt mod de hedenske Lapper, er vistnok urimeligt at antage, men vist er det, at der af ham anlagdes en Kirke paa Tromsø, der siden sagdes at ligge *juxta paganos*, og som senere blev et af de Kongen umiddelbart tilhørende Capeller. Tidligere havde Lenvigs Kirke (noget i Syd for Malangenfjord) været anset for det nordligste christne Gudshus i Verden.¹⁾ Ogsaa nogle Bjærmer, der flygtede for Mongolerne, fik af Haakon Boliger i hine Egne, og en Kirke reiste sig ogsaa i Ofoten.

Einar Smørbak døde om Høsten 1263, rimeligvis kort efter at

¹⁾ Rimbægla 330.

den gamle Kong Haakon var draget afsted paa sit Tog mod Skotland. Han er en af de Erkebisper, om hvis Character vi have forholdsvis god Anledning til at danne os en nogenlunde klar Forestilling. Noget tiltalende Indtryk kan han neppe gjøre. Ligeoverfor den gamle Konge optræder han som en Art Frondeur, medens han sledsk og indsmigrende gaar Thronfølgerne, først Haakon den Unge, derefter Magnus flittig under Øinene. Det seer aabenbart ud som, om han har næret Haab om, naar Haakon den gamle først var borte, at skulle kunne udnytte sin Indflydelse hos en svagere Eftermand i videste Maal. Var ikke hans egen Død kommen i Veien, er det ikke usandsynligt, at allerede Einar under den nye Konge vilde have optraadt omtrent saaledes, som hans anden Eftermand, Jon Raude, siden virkelig gjorde det.